

Słownik filozoficzny: utilitaryzm

- [Wprowadzenie](#)
- [Zastanów się](#)
- [Prezentacja multimedialna](#)
- [Audiobook](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: J. Bentham, *Wprowadzenie do zasad moralności i prawodawstwa*, Kraków 1958.
- Źródło: J.S. Mill, *Utylitaryzm*, Warszawa 1959.

Czy filozofom przystoi dyskutować o przyjemności? Temat ten, z pozoru błahy, ma długie tradycje, rangę przedmiotu filozofii zyskał już w starożytności. Przyjemność była sednem myśli Epikura, który jednak rozważał płynące z niej dobra tylko w odniesieniu do jednostki. Europejska filozofia wieku XVIII podjęła temat w kontekście społeczeństwa. Przyjemność, utożsamiana ze szczęściem stała się miernikiem kondycji państwa. Za najlepsze, czyli najbardziej użyteczne uznano takie działania, które prowadzą do jak największego szczęścia, jak największej liczby ludzi. Dla określenia tej nowej filozofii John Stuart Mill stworzył termin „utilitaryzm”.

Twoje cele

- Poznasz zasadę użyteczności i jej rozwinięcie w filozofii Jeremy'ego Benthama.
- Opiszysz różnicę między utilitaryzmem czynów i utilitaryzmem reguł.
- Przeanalizujesz, czy prosty utilitaryzm czynów jest wystarczającym kryterium moralnych wyborów.

Zastanów się

Rozważmy następujące problemy

Polecenie 1

Zapoznaj się z definicją utylitaryzmu. Jak mogłoby wyglądać wprowadzanie w życie zasady użyteczności? Zannotuj swoje przypuszczenia.

Polecenie 2

Przeczytaj fragment *Wprowadzenie do zasad moralności i prawodawstwa* Benthama. Czym jest użyteczność według autora? Zapisz swoją odpowiedź w formie notatki.

” J. Bentham

Wprowadzenie do zasad moralności i prawodawstwa

Natura poddała rodzaj ludzki rządowi dwu zwierzchnich władców: przykrości i przyjemności. Im tylko dane jest wskazywać, cośmy powinni czynić, oraz stanowić o tym, co będziemy czynili. (...) Otóż przez zasadę użyteczności rozumie się zasadę, która aprobuje lub gani wszelką działalność zależnie od tego, czy wykazuje ona tendencję do powiększenia czy zmniejszenia szczęścia obchodzącej nas strony; lub, co na jedno wychodzi, tendencję do popierania tego szczęścia lub przeszkadzania mu. Mówię o wszelkim działaniu jednostki prywatnej, lecz również o wszelkich posunięciach rządu. Przez użyteczność rozumie się tę właściwość jakiegoś przedmiotu, dzięki której sprzyja on wytworzeniu korzyści, zysku, przyjemności, dobra lub szczęścia (wszystko to w obecnym przypadku sprowadza się do tego samego) lub (co znowu sprowadza się do tego samego) zapobiega powstawaniu szkody, przykrości, zła lub nieszczęścia zainteresowanej strony. Jeżeli przy tym strona ta jest społeczeństwem w ogóle, to chodzić będzie o szczęście społeczeństwa; jeżeli pojedynczą jednostką, to o szczęście tej jednostki. (...) Społeczeństwo jest rzekomym ciałem, złożonym z indywidualnych osób, które się traktuje, jakby stanowiły jego członki. Czymże jest wobec tego interes społeczeństwa? Sumą interesów składających się na nie jednostek. Nie można mówić o interesie społeczeństwa nie rozumiejąc, na czym polega interes jednostki. Mówi się, że jakaś rzecz służy interesom jednostki lub jest w jej interesie, jeśli przyczynia się do powiększenia całkowitej sumy

jej przyjemności lub, co na jedno wychodzi, zmniejsza całkowitą sumę jej przykrości. Można zatem powiedzieć, że jakieś działanie jest zgodne z zasadą użyteczności lub krócej: z użytecznością (w odniesieniu do społeczeństwa w szerokim znaczeniu tego słowa), gdy jego tendencje do pomnożenia szczęścia społeczeństwa jest większa od ewentualnej tendencji do zmniejszenia go.

Źródło: J. Bentham, *Wprowadzenie do zasad moralności i prawodawstwa*, Kraków 1958.

Polecenie 3

Czym jest interes społeczeństwa? Jak zależy on od jednostki?

Polecenie 4

Stwórz mapę myśli wokół pojęcia *utilitaryzm*, która pomoże ci uporządkować dotychczasowe przemyślenia. Z czym jeszcze kojarzy ci się to słowo? Pod koniec lekcji wykonasz to ćwiczenie ponownie.

Prezentacja multimedialna

Utylitaryzm

Kliknij, aby uruchomić w trybie pełnoekranowym.

Polecenie 1

Jakie są główne różnice między utylitaryzmem czynów a utylitaryzmem reguł? Zapisz w formie notatki.

Słownik

bioetyka

dział etyki zajmujący się aspektami ingerencji człowieka w procesy biologiczne (np. eutanazja, kontrola urodzeń, inżynieria genetyczna)

egalitaryzm

pogląd głoszący, iż wszyscy ludzie są równymi sobie jednostkami.

encyklopedyści

grupa filozofów i wolnomyślicieli we Francji XVIII w. (m.in. D. Diderot, d'Alembert); propagowali ideały i poglądy Oświecenia, zaangażowani w tworzenie monumentalnej Encyklopedii, która miała zawierać całą dostępną wiedzę

hedonizm

pogląd filozoficzny głoszący, iż przyjemność (z gr. *hedoné*) jest wartością samą w sobie

preskryptynizm

pogląd etyczny, którego twórcą jest R.M. Hare- głosi on, iż sądy powinnościowe są zarazem nakazami, które różnią się od zwykłych rozkazów tym, że są uogólniane; w tym sensie preskryptywne są przepisy prawa

Audiobook

Polecenie 1

Wysłuchaj nagrania i odpowiedz na pytania. Jak rozumiesz zdanie: „lepiej być niezadowolonym Sokratesem niż zadowolonym głupcem”? Dlaczego według Milla ludzie tracą wyższe aspiracje?

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/P7AN1iE80>

John Stuart Mill

Utylitaryzm

Trzeba przyznać, że pisarze wyznający utylitaryzm przypisywali na ogół wyższość przyjemnościom duchowym w stosunku do cielesnych, głównie dlatego, że są bardziej trwałe, pewne, mniej wymagające kosztów itd. niż te ostatnie, tzn. że upatrywali tę wyższość w ich własnościach okolicznościowych raczej niż w ich naturze wewnętrznej. (...) Uznanie bowiem, że pewne rodzaje przyjemności są bardziej pożądane i bardziej wartościowe niż inne, jest w pełnej zgodzie z zasadą użyteczności. Jeżeli w ocenie wszystkich innych rzeczy bierze się pod uwagę zarówno ilość, jak i jakość, to byłoby niedorzecznością sądzić, że przy ocenie przyjemności tylko ilość wchodzi w rachubę. (...) Otóż jest rzeczą niewątpliwą, że ci, którzy w równym stopniu znają obie przyjemności i w równym stopniu umieją je cenić i nimi się cieszyć, wyraźnie przedkładają typ życia, który angażuje ich wyższe uzdolnienia. Mało kto zgodziłby się na to, by zostać zmienionym w któreś ze zwierząt niżej zorganizowanych, w zamian za obietnicę najpełniejszego użycia przyjemności, których to zwierzę doznać może; nikt inteligentny nie zgodziłby się być głupcem, żaden wykształcony człowiek nie chciałby być nieukiem, żaden człowiek mający jakieś uczucia dla ludzi i wrażliwe sumienie nie chciałby być

egoistą, ani człowiekiem podłym – nawet gdyby ich przekonano, że głupiec, tępak i łotr są bardziej zadowoleni ze swego losu niż oni ze swojego. (...)

Trudno wątpić, że istoty, których przyjemności są niewybredne, mają największe szanse na pełne zaspokojenie swoich pragnień, podczas gdy osoba o wysokich aspiracjach będzie zawsze odczuwała szczęście, które jest w tym świecie dostępne jako niedoskonałe. Ale może się ona nauczyć znosić te niedoskonałości, jeżeli są one w ogóle do zniesienia, przy czym nie będzie z ich powodu zazdrościć komuś, kto wprawdzie ich nie odczuwa, lecz tylko dlatego, że nie reaguje w ogóle na te dobra, których brak o tej niedoskonałości stanowi. Lepiej być niezadowolonym człowiekiem niż zadowoloną świnia; lepiej być niezadowolonym Sokratesem niż zadowolonym głupcem. (...)

Zdolność do przeżywania szlachetniejszych uczuć jest u większości ludzi rośliną nader delikatną. Na to, by zmarniała, nie trzeba nawet wrogich oddziaływań. Wystarczy, jeżeli się jej nie podtrzymuje. U większości ludzi młodych zdolność ta zanika szybko, jeżeli sposób życia i ich środowisko nie sprzyjają ćwiczeniu. Ludzie tracą wyższe aspiracje, tak jak tracą upodobania intelektualne, gdy nie mają czasu czy sposobności, by znaleźć dla nich zastosowanie, i oddają się niższym przyjemnościom nie dlatego, by je przedkładali świadomie nad inne, lecz dlatego, że bądź one tylko są im dostępne, bądź też nimi już tylko umieją się cieszyć. (...)

Utylityści nigdy nie przestaną twierdzić, że moralność głosząca poświęcenia z równym prawem wchodzi w skład ich doktryny, jak w skład doktryny stoików czy transcendentalistów. Moralność utylitarystów uznaje w człowieku zdolność poświęcenia swojego własnego największego dobra dla dobra innych. Zaprzecza tylko temu, by poświęcenie to było samo przez się dobrem, i uważa je za marnotrawstwo, jeżeli nie powiększa ogólnej sumy szczęścia albo nie zmierza do jej powiększenia. Jediną ofiarą z samego siebie, którą pochwała, jest oddanie się szczęściu innych czy też realizowaniu pewnych jego warunków niezbędnych, przy czym to szczęście innych może być szczęściem całej ludzkości, bądź też szczęściem pewnych jednostek w granicach wyznaczonych przez interesy wspólne całej ludzkości. Ponieważ ci, którzy atakują utylitaryzm, rzadko chcą to sprawiedliwie przyznać, raz jeszcze muszę powtórzyć, że szczęście, które stanowi utylitarystyczne kryterium właściwego postępowania, nie jest szczęściem osobistym działającego, lecz szczęściem wszystkich. Jeżeli idzie o stosunek do własnego szczęścia w zestawieniu ze szczęściem innych, utylitaryzm wymaga od

człowieka takiej ścisłej bezstronności, jaką by miał życzliwy widz niezainteresowany w sprawie.

Źródło: J.S. Mill, Utylitaryzm, Warszawa 1959.

Ćwiczenie 1

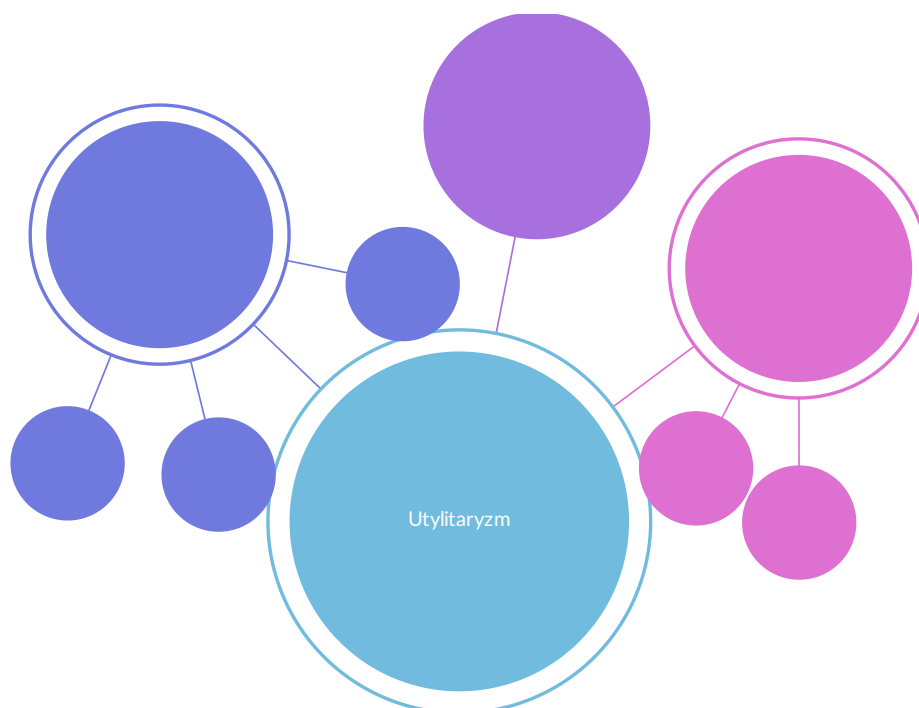
Wymień główne założenia utilitaryzmu.

Ćwiczenie 2

Czym różni się utylitaryzm czynów od utylitaryzmu reguł?

Polecenie 2

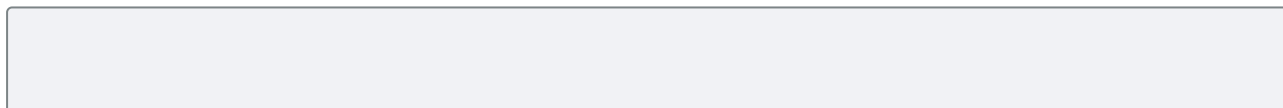
Podsumuj zdobytą wiedzę. Jeszcze raz uzupełnij mapę myśli - dopisz swoje wnioski z lekcji.

Praca domowa

Ćwiczenie 3

Napisz esej, który byłby rozwinięciem następującej myśli Milla: „Wojna jest zła, lecz nie najgorsza. Jeszcze gorszy jest stan rozkładu i degradacji uczuć moralnych i patriotycznych, nakazujący myśleć, że nie ma rzeczy wartej wojny. Osoba, która nie ma niczego, o co mogłaby walczyć, niczego ważniejszego niż osobiste bezpieczeństwo jest pożałowania godnym stworzeniem i nie ma szans na bycie wolnym, chyba że dzięki wysiłkom ludzi lepszych niż ona sama”.

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Maćkowska

Przedmiot: Filozofia

Temat: Słownik filozoficzny: utilitaryzm

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

8. John Stuart Mill. Uczeń:

- 1) przedstawia główne założenia etyki utilitarystycznej;
- 2) omawia dziedziny ludzkiej wolności: wolność przekonań, wolność postępowania, wolność zrzeszania;
- 3) wyjaśnia zasadę niekrzywdzenia innych;
- 4) posługuje się tą zasadą w moralnej ocenie przykładowych działań ludzkich;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele operacyjne (językiem ucznia):

- Poznasz zasadę użyteczności i jej rozwinięcie w filozofii Jeremy'ego Benthama.
- Opiszysz różnicę między utylitaryzmem czynów i utylitaryzmem reguł.
- Przeanalizujesz, czy prosty utylitaryzm czynów jest wystarczającym kryterium moralnych wyborów.

Cele operacyjne. Uczeń:

- pojmuje rolę filozofii jako fundamentalnego składnika dziedzictwa kultury śródziemnomorskiej;
- rozpoznaje wpływ starożytnej filozofii greckiej na europejską kulturę późniejszych epok, a zwłaszcza na literaturę piękną, naukę i religię;
- dostrzega w poglądach filozofów paradygmaty myślowe, które są obecne w kulturze na przestrzeni wieków.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Przed lekcją nauczyciel udostępnia uczniom na platformie materiał „Słownik filozoficzny: utylitaryzm”. Uczniowie mają za zadanie przygotować odpowiedzi na pytania zawarte w sekcji „Zastanów się”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel loguje się na platformie i na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika wyświetla stronę tytułową e-materiału. Następnie prosi wybraną osobę o odczytanie tematu lekcji oraz celów. Wspólne ustalenie kryteriów sukcesu.
2. **Raport z przygotowań.** Nauczyciel, za pomocą raportu dostępnego w panelu użytkownika, weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji: sprawdza ich odpowiedzi na pytania w sekcji „Zastanów się”. Czyta na głos wybrane z nich. Następnie na podstawie odpowiedzi uczniów inicjuje dyskusję, zadając pytanie: *Jakie przewidujesz możliwe mocne i słabe strony utylitaryzmu?*

Faza realizacyjna:

1. **Praca z multimedium nr 1.** Nauczyciel dzieli klasę na trzy grupy. Każda z nich ma za zadanie przygotować prezentacje na podstawie wydzielonych części materiału w sekcji „Prezentacja multimedialna”. Zespoły pracują według ustalonego porządku:

- grupa 1: tło historyczne;
- grupa 2: doktryna;
- grupa 3: nawiązania i oponenty.

Uczniowie przygotowują krótkie wystąpienia zawierające syntezę treści przydzielonej części multimedium oraz odpowiedzi na polecenia. Po wyznaczonym czasie zespoły prezentują efekty swojej pracy.

2. **Praca z multimedium nr 2.** Nauczyciel prezentuje multimedia z sekcji „Audiobook”. Tym razem uczniowie pracują w parach, przygotowując odpowiedzi na pytania:

- *Jak rozumiesz zdanie: „lepiej być niezadowolonym Sokratesem niż zadowolonym głupcem”?*
- *Dlaczego ludzie tracą wyższe aspiracje?* Po wyznaczonym czasie wybrane pary odczytują swoje odpowiedzi na forum. Inni uczniowie uzupełniają ich wypowiedzi. Nauczyciel pilnuje porządku pracy, pełni rolę doradcy i udziela uczniom informacji zwrotnej.

3. Uczniowie w parach opracowują quiz sprawdzający wiedzę z całej lekcji. Po określonym czasie wymieniają się przygotowanymi pytaniami z inną parą uczniów. Następnie wspólnie komentują swoje odpowiedzi.

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie indywidualnie przygotowują propozycje rozwinięcia mapy myśli w sekcji Audiobook. Porównują swoje propozycje z wersją przygotowaną przed lekcją, dokonując autoewaluacji.
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Obserwuj debatę publiczną w Polsce przed kilka dni z rzędu. Wybierz i opisz jeden przykład z mediów, który może być ilustracją do wybranego przez siebie pojęcia lub problemu z dzisiejszej lekcji.

Materiały pomocnicze:

- Tatarkiewicz W., *Historia filozofii*, Warszawa 2005.
- Baer U., *Gry dyskusyjne*, Lublin 2000.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Prezentacja multimedialna” do podsumowania lekcji.